

Inhoud:

Voorbericht	6
Een zeeman, die nogal wat te vertellen heeft	22
Waarin verhaald wordt, hoe de Prins zijn moeder nareisde	35
Hoe gevaarlijk het kan worden, om 's zondags de kerk te verzuimen	58
Hoe een slimme Raadpensionaris een nog slimmere Prins niet kan doorgronden	67
Hoe een echt Hollandse jongen zich wreekt	79
Een dure slaapkameraad	93
Waaruit blijkt, dat het hier niet altijd voor de wind ging	122
Wat er met de Prins op het buurtmaal voorviel en wat de Raadpensionaris daarover zei	132
Hoe de Raadpensionaris rekenles gaf	162
Hoe onze vloot de Engelsen tuchtigde	177
Wat er met de Prins in Zeeland voorviel	190

Doorbericht

Het is een algemeen betreurd feit, dat van de jeugd van onze grote mannen slechts weinig of niets bekend is. En geldt dit ten aanzien van hun openbare leven, de leemte laat zich nog sterker voelen, wanneer men uit hun intieme leven wenst te putten. Ik ontken dan ook niet, dat mij de samenstelling van dit boek ontzaglijk veel onderzoek en nasnuffelen heeft gekost, want onze vroegere auteurs gaven nooit veel meer dan een *histoire de bataille*; verlangt men dus een *histoire intime*,¹ dan moet men die talloze werken oprakelen. Toch durf ik zeggen, dat ik gelukkig ben geweest; daar ik hier mijn lezers een geschiedenis van de jeugd van onze onsterfelijke Willem III mag aanbieden, waarin alle voorvallen historisch zijn, op slechts twee ² na, van welke twee ik toch de verzekering durf geven, dat zij niet uit de lucht zijn gegrepen, maar geheel en al op het karakter van de jonge Prins berusten. In 't bijzonder vinden zij dan ook hier de betrekking van de jeugdige Oranjevorst tot de eerste man van zijn tijd, de enige Johan de Witt.

Ik heb mij dus hier op een nieuw terrein begeven: vaderlandse karakterkunde. Ik oordeel die hoogst nodig voor mijn jeugdige lezers. Daarenboven kunnen zij uit dit boek weer veel leren. Zij zullen er de voortgang van de beschaving in vinden en ook eens in de vertrekken van de aanzienlijken rondkijken, waartoe mijn andere werkjes minder aanleiding gaven. De toenma-

¹ Geschiedenis van strijd - geschiedenis van intimiteit.

² Dat op het ijs en dat op de werf.

lige buurtverenigingen schenken hun een nieuwe blik in die tijd; terwijl een korte schets van een begrafenismaal hen weer met een eigenaardig gebruik van onze voorvaderen bekend maakt. De verdere geschiedenis van De Ruyter met de strijd in het Noorden en de tweede Engelse oorlog behoorden tot dit tijdperk, dat ik tot 1668 heb laten lopen, omdat men kan zeggen, dat in genoemd jaar de eigenlijke jeugd van de Prins eindigde met zijn mondig verklaring.

Ik heb bij deze druk niets te voegen, dan aanbeveling van mijn arbeid in de voortdurende welwillendheid van mijn landgenoten.

P. J. Andriessen.

De tienjarige Leidse Student

Wanneer wij, mijn jonge lezers, op dinsdagmorgen de 28ste september 1660, langs het Rapenburg te Leiden waren gewandeld, dan zouden wij hebben blijven stilstaan voor een groot gebouw op de hoek van de Langebrug (toen Voldersgracht); dat echter nu niet meer bestaat en vervangen is door aanzienlijke woonhuizen. Dat oude gebouw ziet er allesbehalve aantrekkelijk uit met zijn drie ramen in de benedenverdieping en zijn dertien in de bovenste, allemaal van tralies voorzien en in tweeën verdeeld; het onderste gedeelte door twee luikjes van buiten gesloten. Wat steken die kleine, als ruiten gesneden en in lood gevatte glazen treurig af tegen de drie spitse en met sierlijke torentjes bezette geveltjes, de beide uiterste van één, de middelste van drie zolderramen voorzien. De naast het huis gebouwde poort, door een schildwacht bewaakt en die de enige toegang tot het huis geeft, dient er weinig toe om ons tot binnentreden uit te lokken. Bijna zouden wij menen, dat het een gevangenis was; doch dan zouden de bovenramen ook van ijzeren tralies voorzien zijn. Misschien een klooster? vraagt u. En hierin hebt u zo geheel en al geen ongelijk, ofschoon 't wel te verwonderen zou zijn, als men nog in het jaar 1660 binnen de stad Leiden een klooster vond.

Ik zal het raadsel oplossen.

Het gebouw, waar wij voor staan, was vóór het beleg en ontzet van de stad ³ een klooster, gewijd aan de heilige Barbara en

³ Zie Adolf en Clara, dertiende hoofdstuk.

bewoond door nonnen van de Sint Franciscusorde. Nadat de benarde veste echter voorgoed van 't Spaanse juk verlost was, werd het in 1575 ingericht tot academie. Toen deze later in een ander gebouw was overgeplaatst, werd het vroegere St.-Barbara-klooster op stadskosten opgeknapt en geschikt gemaakt tot een verblijfplaats voor onze Prinsen, wanneer die te Leiden vertoefden; terwijl het tevens tot huisvesting diende voor vorstelijke personen. Zo heeft, nu zevenenveertig jaren geleden (in 1613), Prinses Elizabeth, dochter van Koning Jacobus I van Engeland en echtgenote van Frederik V, keurvorst van de Paltz en naderhand koning van Bohemen, in dat huis geloged. Daar nu haar gevolg en dat van onze stadhouder Prins Maurits uit niet minder dan vijfhonderd personen bestond, en deze allen in dat huis logeerden, kunt u zich wel voorstellen, dat het een fiks gebouw is, dat Princenhof (want die naam draagt het thans), en u zult niet verwonderd staan over de grote en hoge vertrekken, de heerlijke zalen, de ferme paardenstallen, de ruime binnenplaats, die aan de kamers een genoegzaam licht geeft, en vooral over de grote goed onderhouden tuin, die zich achter het gebouw uitstrekt, en waarvan de hoge muren u nog aan de voormalige bestemming (klooster) doen denken.

Wij gaan dan de poort in en komen op de binnenplaats. Kijk maar eens, hoeveel ramen. Nu eerst kunt u zich voorstellen, welk een menigte vertrekken er zijn. Wij blijven hier echter niet lang, maar treden de stenen trappen met sierlijk gekrulde ijzeren leuning op, die ons in het ruime, hoge, met lofwerk gebeeldhouwde voorportaal brengen. Ook hier vertoeven wij niet; maar gaan de eikenhouten trap aan onze linkerhand op en komen op een lange, brede corridor, waar wij voor een met groen laken beklede deur stilstaan, welke wij openslaan, de daarachter zich bevindende deur opendraaien en ons in een tamelijk ruim vertrek bevinden. Het prachtige goudleren behangsel met zijn sierlijke bloemen en ranken, het keurig ge-

beeldhouwde notenhouten dressoir, de grote spiegel van Venetiaans glas, het Smyrna karpert onder de met marmeren blad gedekte tafel en de prachtige damasten gordijnen doen u reeds vermoeden, dat deze kamer tot woonplaats dient van een aanzienlijk persoon; zo niet de rijk geborduurde zijden kussens op de ebbenhouten stoelen met hoge gebeeldhouwde leuning en gedraaide poten, de zilveren inktkoker op de tafel en de grote sierlijke fauteuil met hoge leuning, die daar voor de vlamme haard, dicht onder de hoge en brede schoorsteen is geschoven, u daarvan reeds ten volle overtuigen.

Maar waar is de bewoner van deze kamer? Zeg eens! ga een beetje dichterbij de brandende blokken, slechts door een blinkend geschuurd koperen hekje omgeven, en u zult tot uw verwondering zien, dat wij niet alleen zijn en dat het maar goed is, dat wij geen kwaad hebben gezegd - anders waren we zeker beluisterd geworden. Daar in die hoge leunstoel toch zit, in zijden kussens gedoken, een tengere, ziekelijke knaap, met de voeten op een warme stoof en de een hand onder 't hoofd, terwijl de andere een boek vasthoudt, waarin hij schijnt gelezen te hebben, doch dat hij nu op de knie laat rusten. Zijn helder en doordringend oog staart op het vuur, als ziet hij wonder wat in de grillige gedaanten, welke de flikkerende vlammen aannemen en als is er iets bijzonders voor hem in de van tijd tot tijd instortende blokken. Hij is nog jong, die knaap: de 14de november aanstaande zal hij zijn tiende jaar bereikt hebben. En toch - hoe jong hij zij, ligt er op dat hoge voorhoofd en dat smalle bleke gelaat reeds een waas van ernst, wat men op die leeftijd niet zou verwachten. Mooi is hij niet. Zijn adelaarsneus is te groot voor dat magere gezicht, dat er, hoe kan het, nog magerder door wordt. Geen blozende wangen of levenslustige ogen, geen schalkse trek om lippen of mond; de arme knaap is jong, zonder jeugd te hebben gekend: hij heeft vrij wat meer in de wereld dan die burgerjongen, die wij daarstraks op het plein voor de Sint-Pieterskerk met zijn kamera-

den zagen knikkeren - maar zeker zou die voor al het geld van de wereld met hem niet willen ruilen. Toch toont zijn kleding zijn aanzienlijke stand aan. Dat zwart fluwelen wambuis met die fijne kanten lubben, die op de witte, magere handen neerhangen, die satijnen broek van dezelfde kleur, met korenblauwe linten onder de knie vastgemaakt, die fijn leren schoenen met strikken, in welke zich in het midden een gouden knoop bevindt en die halsdoek, die als een bef met brede plooiën om de hals gestrikt, in echte Brusselse kant neerhangt, doen 't u reeds vermoeden, indien de omgeving in de kamer er u geen zekerheid van gaf. Die bijna tienjarige knaap - misschien hebt u 't begrepen - is de hoop van het edele stamhuis van Oranje en van allen, die het met dat doorluchtige geslacht goed bedoelen: 't is Willem Hendrik, Prins van Oranje-Nassau, Graaf van Catzenellebogen, Vianden, Dietz, Lingen, Meurs, Buren en Leerdam, Markies van Van de Veere en Vlissingen, Heer en Baron van Breda, de stad Grave en het land van Cuyk, Diest, Grimbergen, Herstal, Kranendonk, Warneston, Arlay, Noseroy, St.-Veit, Daasburg, Polanen, Willemstad, Niervaart, IJsselstein, St.-Maartensdijk, Steenberg, Geertruidenberg, de Hoge en Lage Zwaluwe, en Naaldwijk, Erfburggraaf van Antwerpen en Besançon en Erfmaarschalk van Holland. 't Is de achterkleinzoon van de grondlegger van onze vrijheid, de edele Willem de Eerste, 't is de zoon van de te vroeg gestorven Willem de Tweede en van Maria Stuart, de oudste dochter van Karel I Koning van Engeland.

Ik heb u al verteld, dat de arme Prins zijn vader nooit gekend heeft. Kort na zijn geboorte begiftigden hem de Algemene Staten met een rentebrief van achtduizend gulden per jaar en legden de Staten van Holland hem een jaargeld van vijfduizend, Delft van zeshonderd, Leiden van twaalfhonderd en Amsterdam van duizend gulden toe, terwijl Zeeland er later nog tweeduizend bijvoegde; zodat onze knaap, behalve de inkomsten van zijn goederen, een jaarlijks inkomen heeft van onge-

veer achttienduizend gulden, zeker meer dan genoeg voor een kind van bijna tien jaar. En toch is hij niet gelukkig, Prins Willem Hendrik. Toch ligt er een verdrietige trek op dat gezicht - een trek, die aan meer dan lichamelijk lijden doet denken.

Zijn levenslot was dan ook verre van benijdenswaardig geweest. Al enkele weken na zijn geboorte, toen Zeeland het voorstel deed, hem tot Stadhouders te benoemen, wees Holland dit van de hand. En u weet het, hoe bij het vredetraktaat in 1654 de beruchte *acte van seclusie* werd vastgesteld, waarbij de Prins werd uitgesloten van de waardigheden, door zijn voorvaderen bekleed. Maar ook in de huiselijke kring had de arme Willem Hendrik weinig genoegen gehad. Al kort na zijn geboorte ontstond er twist over de voogdijschap tussen zijn moeder, zijn grootmoeder en de keurvorst van Brandenburg, gehuwd met de oudste zuster van Willem II. De eerste meende daarop recht te hebben wegens het testament van haar gemaal; de tweede beweerde, dat Prinses Maria die zelf niet meerderjarig was, geen voogdes kon zijn, en de laatste, die nog verscheidene mededingers had, begreep, dat slechts een man met de voogdijschap kon worden bekleed. Na veel twist werd men het eens, dat Amalia van Solms de helft, en Prinses Maria Stuart en de keurvorst van Brandenburg ieder een vierde van de voogdijschap zouden uitoefenen en dus een even groot gedeelte van de goederen besturen.

Hoezeer nu deze zaak in van de minne geschikt scheen, bleef er tussen de beide Prinsessen een vete bestaan, die niet dan ongunstig op het karakter van de jonge Prins kon werken. Het had daardoor al die openheid verloren, die men van een knaap van zijn leeftijd terecht kon verwachten, en een kunst van veinzen aangenomen, die zeker lelijk en veroordelenswaardig is in een kind, ja in de man; maar die hem later tot de grootste staatsman van zijn eeuw maakte. Daarbij had hij dikwijls grootmoeder over dingen horen spreken, die voor moeders

oren niet aangenaam zouden zijn geweest, en moeder had zaken aangeroerd, die hij bij grootmoeder niet mocht vertellen, en daardoor had hij, reeds op zo jeugdige leeftijd, de grote kunst geleerd om te zwijgen, een kunst, die hij zijn hele leven in praktijk heeft gebracht.⁴

Hiermee en bij gebrek aan omgang met knapen van zijn leeftijd, had het karakter van de jeugdige Prins een plooi aangenomen, die men al bij de eerste aanblik op dat magere, bleke gelaat kon bespeuren: een zekere stroefheid in de omgang met anderen, vooral met vreemden en in gezelschappen, waardoor zij, die hem niet kenden, hem voor onaangenaam en lomp hielden. Alleen zij, die meer met hem omgingen, zijn bijzondere vrienden en kennissen, hadden hem innig lief en wisten zijn goede hoedanigheden te waarderen; jegens hen was hij soms openhartiger, gewoonlijk vertrouwelijker.

Ik vond het nodig, u een blik te gunnen in het karakter van de jeugdige Willem Hendrik. Uit een vorig werkje van mij hebt u kunnen zien, hoe een geduchte en machtige partij in Holland, bekend onder de naam van “Loevesteinse fractie” of “de staatspartij”, tegen zijn bevordering was en die door alle middelen wist tegen te houden; u hebt er ook uit kunnen leren, hoe er, vooral onder 't volk, een andere partij was, die deze bevordering wenste en bij elke gelegenheid die wens duidelijk liet blijken. Ook Zeeland was er steeds op uit om de Prins te verheffen tot de waardigheden, door zijn doorluchtige voorouders bekleed; maar al de pogingen, door dat gewest aangewend, leden schipbreuk op de weerzin van de Hollandse aristocraten. Zo hielden de Staten van eerstgenoemde provincie, die het welzijn van de jeugdige Oranjespruit zozeer ter harte

⁴ Op latere leeftijd vroeg een van zijn veldheren hem naar zijn plannen. ‘Kunt u zwijgen, mijn vriend?’ vroeg de Prins. ‘Als het graf, Uwe Hoogheid!’ antwoordde de ander. – ‘Ik ook,’ hernam de Prins en vertelde hem niets.

nam, in 1655 bij de andere gewesten aan op het benoemen van een predikant, die de vijfjarige Prins in de beginselen van de christelijke godsdienst zou onderwijzen, en een ander bekwaam persoon, om hem de taal, geschiedenis en andere nodige wetenschappen te leren; de Staten van Holland beweerden daarentegen, dat het geenszins de Zeeuwen noch van de andere Provincies paste, zich te mengen in de opvoeding van de Prins. Het volgende jaar stelden zijn voogden de predikant Trigland bij hem als onderwijzer in de godsdienst aan, terwijl zij hem ook in andere nodige wetenschappen lieten onderrichten. Twee jaren lang genoot hij dat onderwijs.

Toen onze Willem Hendrik nu zijn achtste jaar bereikt had, begreep zijn moeder, dat het tijd werd, hem hoger onderwijs te geven. De magistraat van Leiden, dit vernomen hebbende, bood van de Prinses niet alleen haar stad en Hogeschool aan, maar ook het Princenhof, reeds vroeger door zijn voorouders bewoond, zolang zij te Leiden studeerden; terwijl zij verklaarde het al voor dat doel te hebben gemeubileerd en nog verder te zullen meubileren. De prinses nam dat aanbod aan en benoemde tot gouverneur over haar zoon Frederik van Nassau, Heer van Zuijlestein, natuurlijke zoon van Prins Frederik Hendrik en in die tijd kolonel van een regiment voetvolk, welke rang en post hij bij zijn aanstelling behield. Tot zijn leermeester koos zij de Hoogleraar Borneus. Het was eerst na enige tijd, dat Prinses Amalia en de Keurvorst in deze maatregel toestemden.

Op maandag de derde november 1659 liet de Prins van Oranje, nu ongeveer negen jaren oud, door de Heren van Heenvliet, en de kanselier Weyman, aan de President van de Staten-Generaal bekend maken, dat hij de volgende dag naar Leiden zou vertrekken. Die zelfde namiddag kwam een commissie, bestaande uit de Heren Huygens, Ripperda, Stavenisse en Renswoude, benevens enige uit de Raad, zijn Hoogheid be-

danken voor zijn mededeling en hem gelukwensen met zijn plan. Op dinsdag de vierde november, dus tien dagen vóór zijn negende verjaardag, vertrok hij, vergezeld van zijn moeder en grootmoeder, in een karos naar Leiden, waar hem de Hoogleraar Joannes Coccejus, dat jaar Rector Magnificus ⁵ met een deftige redevoering in 't Nederlands verwelkomde. Hij betrok toen met zijn gouverneur Zuijlestein en zijn bedienden het Princenhof, waar wij hem in het begin van dit Hoofdstuk aantreffen.

Gedurende zijn verblijf te Leiden was er veel in zijn voordeel veranderd. Zijn oom Karel Stuart was na de dood van Cromwel in Engeland teruggeroepen, en had de troon beklommen onder de naam van Karel II. Genoemde vorst had in ons land onbeperkte gastvrijheid genoten en bij het plechtige afscheid, dat hij in 's-Gravenhage van de Staten-Generaal nam, zijn neef Willem van Oranje zeer in hun gunst en in die van de Staten van Holland aanbevolen. Kort daarop herhaalde zijn moeder deze aanbeveling, wat ten gevolge had, dat de Staten van Zeeland op de 1ste augustus 1660 besloten, hem tot Kapitein-Generaal en Stadhouders van hun gewest te benoemen, op welk besluit zij ten eerste bij de Staten van Holland aandrongen. Beide Prinsessen leverden nu aan de Algemene Staten het verzoek in, dat Hunne Edel-Groot-Mogenden zich mochten belasten met de opvoeding van de Prins. De Staten willigden dit in, *opdat de Prins dus bekwaam mocht worden tot de bediening van de hoge ambten, door zijn voorzaten bekleed*, doch gaven daaraan geen uitvoering. Vier dagen later echter besloten zij tot de vernietiging van de acte van seclusie.

Keren wij na deze brede uitweiding tot onze Prins terug.

'Bent u daar, Karel?' zegt hij tegen zijn kamerdienaar, een fors

⁵ Jaarlijks is een van de Hoogleraren aan de Universiteit President van het college van de professoren en draagt dan de naam van Rector Magnificus.

en stevig gebouwde jongeman van ruim drieëntwintig jaren, van wie hij veel houdt en met wie hij graag spreekt.

‘Om u te dienen, Uwe Hoogheid,’ antwoordt deze, die met een klein flesje in de ene en een brief met groot lak in de andere hand, het vertrek is binnengetreten. ‘Hier zijn de druppels, die de dokter u heeft voorgeschreven, en hier een brief, zo op het ogenblik met de post aangenomen.’

‘Geef hier de brief, Karel,’ hervat de Prins, terwijl hij het boek weglegt en de hand naar het papier uitstrekt.

De kamerdienaar reikt het over en gaat naar het dressoir, waar hij in een kristallen glas een beetje water schenkt, waarin hij het bepaalde aantal druppels uit het flesje mengt en dat hij de Prins aanbiedt. Deze heeft intussen de brief opengebroken en doorloopt de inhoud.

‘Hier zijn uw druppels, Uwe Hoogheid,’ zegt de kamerdienaar.

‘Ba! hoe zuur!’ zegt de Prins, nadat hij het glas heeft leeggedronken. ‘De dokter heeft veel van mijnheer de Raadpensionaris,’ voegt hij er hardop denkend bij. ‘Die verstaat ook de kunst om wrange druppels toe te dienen.’

‘Of bittere,’ verbetert de kamerdienaar.

‘Karel,’ gaat de Prins voort, alsof hij die woorden niet gehoord heeft, ‘zeg de Heer Van Zuijlestein, dat ik hem verzoek hier te komen. Ik moet hem spreken.’

Terwijl de kamerdienaar het bevel van zijn jonge meester volbrengt, leest deze nogmaals de brief over. ‘t Is of de lezing hem vermoeit; als hij gedaan heeft, houdt hij de magere, witte hand voor de ogen en blijft in gepeins zitten. Het binnentreden van zijn gouverneur stoort hem in zijn overdenking.

‘U liet mij roepen, Willem!’ begint deze. ‘Weer die ongelukkige hoofdpijn! Waarom niet nog wat te bed gebleven?’

‘Omdat ik het in het dons niet langer kon denken,’ geeft de Prins ten antwoord. ‘Ik hoopte, dat het wat beter zou worden, als ik op was. Lees echter deze brief, die ik daareven ontving.’

De gouverneur neemt de brief en voldoet aan de wens van de

Prins.

‘U ziet het, Zuijlestein, mijn oom, Zijne Majesteit Karel II van Engeland, heeft de schepen gezonden, om hare Koninklijke Hoogheid mijn moeder af te halen. En zij verlangt, dat ik terstond zal afreizen, om haar vaarwel te zeggen.’

‘Dat is het uitdrukkelijk verlangen van Hare Koninklijke Hoogheid, Willem,’ antwoordt Zuijlestein. ‘Zij meldt u dat in de brief.’

‘Alles goed en wel,’ herneemt de Prins. ‘Maar ik kan vandaag niet gaan. Het is mij onmogelijk. Met zo een hoofdpijn kan ik niet reizen. Het hoofd klopt mij als een hamer. De ogen branden mij in ’t hoofd. Elke beweging, die ik maak, is mij een pijniging. Laat Widerts schrijven, dat ik vandaag niet kan komen, maar dat ik, wanneer het morgen draaglijk is, zo vroeg mogelijk zal vertrekken.’

‘Er is niets aan te veranderen,’ geeft Zuijlestein ten antwoord. ‘Het vertrek van de Prinses Royal is op morgen gefixeerd, en als wij vroeg genoeg op reis gaan, kunnen wij haar tot aan het schip begeleiden. Hare Hoogheid zal echter zeer gefrustreerd zijn, daar zij u zeker graag de laatste dag bij zich had gehad.’

De Prins antwoordt niet; het is of hij aan de belangstelling van zijn moeder twijfelt.

‘Zeg Karel, dat hij Widerts roept,’ herneemt hij. Zuijlestein belt en deelt Karel het bevel van Zijn Hoogheid mee.

‘Moeder had mij wel vroeger kunnen schrijven,’ herneemt Willem Hendrik enigszins bitter.

‘De tijding van de aankomst van de Engelse vloot is pas gisteren laat in ’s-Gravenhage gearriveerd,’ hervat Zuijlestein verschonend. ‘Hare Koninklijke Hoogheid kon er u dus niet vroeger van waarschuwen.’

Op dit ogenblik komt de adviseur en schrijver van de Prins, Widerts, binnen en de Prins geeft hem de inhoud van de brief aan zijn moeder op.

‘Meld Hare Hoogheid vooral, dat ik haar zelf geschreven zou hebben,’ eindigt de Prins, ‘als de furieuze hoofdpijn mij daarin

niet verhinderde.'

Widerts zet zich aan de tafel om de brief te schrijven.

'Ik kan vandaag geen les nemen, Zuijlestein,' gaat de Prins voort. 'Ik heb gepoogd wat te studeren, maar de letters dansen mij voor de ogen. Laat dus mijn meesters afzeggen, en het vooral Professor Borneus weten, opdat hij geen vergeefse tocht maakt.'

'Rust en kalmte zijn de beste medicijnen voor u, Willem,' herneemt de gouverneur. 'U weet het, wat de dokter u gisteren nog zei. Wij zullen hem straks wel hier hebben, en hij zal u wel verordenen, om naar bed te gaan.'

'Ik heb zijn druppels al ingenomen. Zij zijn bijtend, scherp zuur.'

'Medicijnen zijn niet altijd aangenaam, Willem. Maar zij zijn weldadig voor het lichaam. Ook onze hemelse Vader geeft ons wel eens bittere medicijnen te slikken, om onze ziel te reinigen.'

'Ik heb er reeds van moeten innemen,' antwoordt de Prins op sombere toon. 'Ha, Widerts, al gereed!' herneemt hij op minder treuriger wijze tot zijn schrijver en Raad. 'Laat horen, wat u geschreven hebt.'

Widerts voldoet aan het verlangen van de Prins en leest de in het Frans geschreven brief voor (Frans was destijds de hoftaal, en onze Vorsten van Oranje schreven er altijd in). De Prins zet zijn handtekening onder de brief en reikt die zijn secretaris over om hem te sluiten, te verzegelen en van adres te voorzien.

Twee uren later lag de Prins in de naaste kamer op bed. De dokter had dit aangeraden en hem een kalmerend geneesmid-